

GA 200. Nova duhovnost i doživljaj Hrista dvadesetog veka

Predavanje III, 23 oktobar 1920. Dornach

Juče sam ponovo skrenuo pažnju, ali sa drugačije tačke gledišta od one koju mi već dugo zauzimamo, na diferencijaciju koja postoji među narodima sadašnjeg civilizovanog sveta. Naznačio sam kako individualizacijom ljudskog bića u petoj postatlantskoj epohi rukovode duhovna bića: kako se, s jedne strane, određena bića mešaju preko pojedinaca sa Zapada, bića koja su neregularno napredovala, koja su naprednija od čovečanstva, već radi sopstvenih interesa oličenih u ljudskim bićima da deluju protiv istinskog impulsa sadašnjosti, impulsa tročlanosti društvenog organizma.

Takođe sam skrenuo pažnju na to kako, na drugačiji način, nalazimo na Istoku da se afirmišu određena bića, koja su imala svoj pravi smisao u dalekoj prošlosti, a koja sada žele da rade i utiču na ljudske živote; svakako ne kroz sama ljudska bića, već kroz pojavljivanje pred njima. Govorimo o tome kako ova bića utiču na orijentalna ljudska bića, bilo manje ili više svesno, na osnovu posebne psihičke konfiguracije ljudi koji žive na Orijentu; radeći kao imaginacije u svesti određenih ljudskih bića na Istoku – možda radeći tokom sna na ljudskom „ja“ i astralnom telu – a zatim se afirmišu, a da ljudi to ne shvataju, u naknadnim efektima tokom budnog stanja. I tako donose sve što žele da se suprotstave normalnom napretku čovečanstva na Istoku. Dakle, možemo reći: Dugo vremena na Zapadu je u izvesnom smislu pripremana neka vrsta vezivanja za zemlju kod ljudi poput onih koje sam juče opisao, koji su tamo rasuti i koji zauzimaju leaderske pozicije, posebno u sektama i u tajnim društvima i sl. Na Istoku postoje i izvesne izuzetne ličnosti koje pod uticajem bića prošlosti koja im se javljaju u mašti, u sadašnjem kulturnom razvoju primenjuju ono što ta bića uvode. Ako neko želi da razume kako su ljudi Evropskog centra uklesani, takoreći, između Zapada i Istoka, mora se izbliza sagledati osnovni duhovni uslovi i sve ono što se izražava u svetu fizičkih čula.

Skrenuo sam vam pažnju, sa najrazličitijih tačaka gledišta, na to kako je život drevnog Orijenta bio, u glavnom, duhovni život; kako je ljudsko biće drevnog istoka imalo visoko razvijen duhovni život koji je proizašao iz direktnog opažanja duhovnih svetova; kako se tada ovaj duhovni život živeo kao nasleđe; kako je postojao u Grčkoj, uglavnom kao umetnička lepota ali i kao izvesna intuicija; i kako se već u Grčkoj s njom pomešalo ono što je kasnije postalo aristotelizam, ono što je već bila intelektualna, dijalektička misao. Dakle, ono što je proizašlo iz istočnjačke mudrosti je tada prodrlo u zapadnu civilizaciju i, sa izuzetkom onog što dolazi iz prirodnih nauka i onoga što može doći iz antropozofski orijentisane moderne duhovne nauke, sve što postoji u zapadnoj civilizaciji kao duhovni život je u osnovi nasleđe iz drevnih vremena Orienta. Ali ovaj duhovni život je, u stvari, potpuno dekadentan. Ovaj duhovni život je takve prirode da mu nedostaje snage, nedostaje mu zamaha. Ljudsko biće se kroz njega nesumnjivo vodi u duhovni svet, ali više ne može da pronađe vezu između onoga što veruje o duhovnom svetu i onoga što se dešava ovde na zemlji. To se najsnažnije pokazuje u anglosaksonskom puritanizmu, u kome je vera, potpuno tuđa svetu, obezbedila mesto pored svetovnih aktivnosti. Ona je

usmerena k potpuno apstraktnim duhovnim predelima, i u osnovi se ne trudi da se suoči i da se pomiri sa spoljašnjim fizičkim svetom čula.

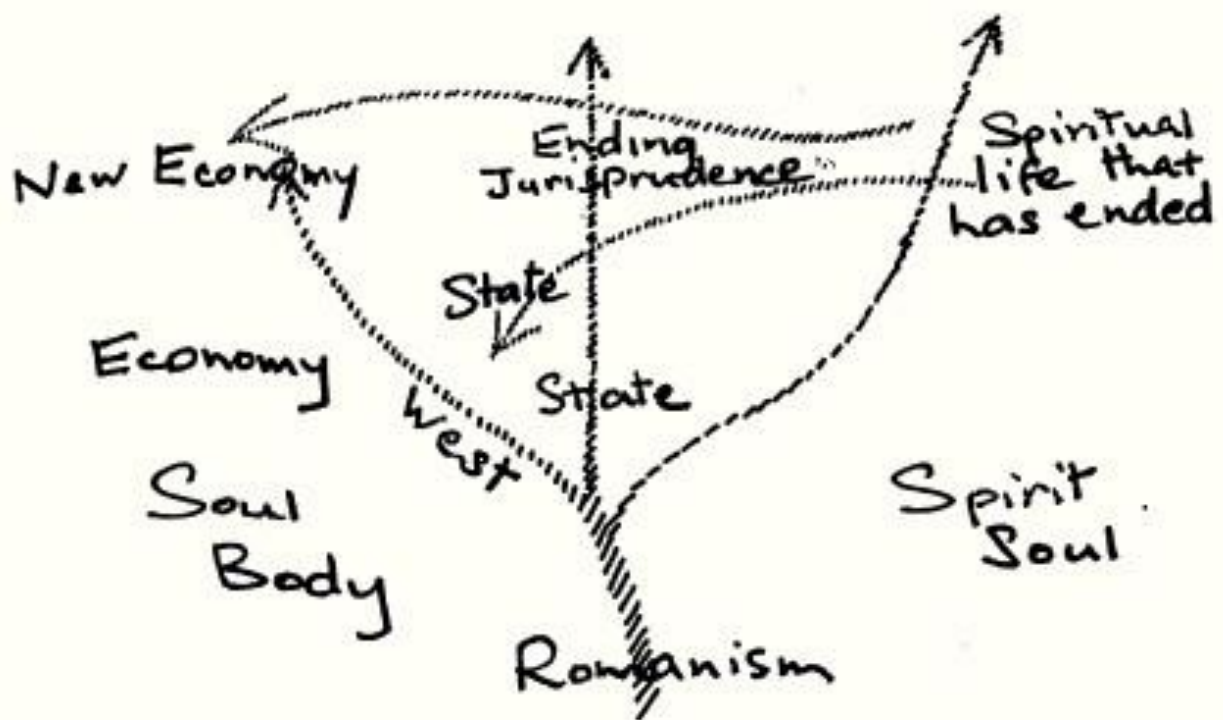
Na Istoku i sasvim prizemne težnje — težnje društvenog života — dobijaju takav duhovni karakter da imaju izgled religioznih pokreta. A zamah boljševizma na Istoku, na primer, proizilazi iz činjenice da ga ljudi Istoka, pa i ruski narod, zapravo shvataju kao verski pokret. Podsticaj ovog društvenog pokreta na Istoku leži ne toliko u apstraktnim konceptima marksizma, koliko suštinski u činjenici da se njegovi nosioci smatraju novim Spasiteljima, kao nastavljačima, da tako kažem, prethodne borbe i versko-duhovnog života.

Iz rimske kulture, pa čak i iz helenističke kulture, razvilo se, kao što znamo, ono što je najviše zahvatilo ljudska bića Centra: dijalektički element, element političko-pravno-militarističke misli. A ulogu koju je odigralo ono što se kasnije razvilo iz rimske kulture može se razumeti samo kada se prvo uzme u obzir da su tri pravca ljudskog iskustva – iskustvo duhovnog, iskustvo ekonomije, iskustvo građansko-političkog u kom se Rim razvio u posebnom sjaju i u kojima je nastalo **Rimsko carstvo**, bile su pomešane i unakrsno na isti način kao što je to slučaj danas u osnovi čitavog civilizovanog sveta. Rim je završio u potpunom propadanju, do kojeg je u suštini došlo činjenicom da se Rimsko carstvo našlo u **neodrživoj situaciji koja uvek nastaje kada se ove tri ljudske aktivnosti** – duhovni život, politički život i ekonomski život – **haotično spoje zajedno**. Zaista se može reći da su Rimsko carstvo, **a posebno Vizantijsko carstvo**, bile svojevrsni simbol propadanja četvrte postatlantske epohe, grčko-rimske epohe. Treba samo uzeti u obzir da su od 107 istočnorimskih careva samo 34 umrli u svojim krevetima! Ostali su otrovani ili osakaćeni i umrli u zatvoru, ili su napustili zatvor da bi se pridružili manastirima i slično. A iz propadanja rimskog sveta u južnoj Evropi razvilo se nešto što je potom teklo **na sever u tri kraka (vidi dijagram)**. politički život i ekonomski život se haotično mešaju jedan sa drugim.

Ovde, **za početak, imamo zapadnu granu**. Neću ulaziti u istorijske detalje onoga što se razvijalo kroz srednji vek od najranijeg razvoja današnjeg čovečanstva, ali bih želeo da vam skrenem pažnju na nekoliko stvari. Karakterističan fenomen zapadnog razvoja, počevši od razvoja najjužnijih zapadnih regiona, jeste da se rimska kultura kao zbir ljudi proširila u Španiju, preko današnje Francuske, a takođe i na deo Velike Britanije. To su bili Rimljani koji su se razvijali u ovom pravcu. Ali sve je to bilo međusobno prožeto onim što je u ove rimske narode ušlo kroz seobe raznih vrsta germanskih plemena.

I ovde nalazimo jedinstvenu pojavu. Nalazimo da germanski narodi probijaju svoj put u rimski element i da se tada javlja nešto što se može okarakterisati samo rečima: Ljudska bića germanske prirode prodrli su u rimski element. Rim kao takav, rimsko ljudsko biće, potonuo je. Ali ono što je ostalo od rimske kulture — ono što se oblikovalo, odnosno **ukrštanjem ove dve linije (vidi dijagram)** i formiralo špance, francuze, a takođe i deo britanskog stanovništva — u suštini je germanska krv pokrivena rimljanskim jezičkim elemenomt. To se može istinski razumeti samo gledajući na ovaj način. Ovo ljudsko biće, po svojoj duševnoj konfiguraciji, njegovom pravcu opažanja, osećanja i htenja, potiče od onoga što se, kao germanski element,

kretao u toku migracija sa Istoka na Zapad. Ali, posebnost ovog germanskog elementa je da kada naiđe na element stranog jezika — a uvek postoji kultura oličena u jeziku — on se u njemu rastvara, preuzima ga. Raste u ovom stranom jeziku kao, ako mogu da kažem, u odeću civilizacije. Ono što živi u zapadnoj Evropi kao **latinska rasa, u osnovi nema latinsku krv**. Ali je postalo ono što se, oličeno u jeziku, ulilo u njega. Zato što je u prirodi latinskog elementa, rimskog elementa, da se u toku evolucije sveta afirmiše izvan čisto ljudskog. Zbog toga se koncept nečije volje i testamenta prvi put pojavio u Rimu: afirmacija sebičnosti iza smrti. Želja da se nečija volja proširi izvan smrti dovela je do koncepta volje i testamenta. Isto tako,

I druge stvari su se sačuvale osim jezika. Dakle, u ovom toku ovde (vidi dijagram), drevne tradicije različitih tajnih društava (čije značenje sam često spominjao tokom poslednjih nekoliko godina) su sačuvane za Zapad. To su tradicije koje potiču iz četvrtog postatlantskog perioda, iz grčko-rimskog perioda, koje su, inače, pozajmljene sa Istoka — iz rukopisa — ali koje su duboko prošle kroz rimsku, latinsku kulturu. Dakle, na neki način, u onoj meri u kojoj je zapadno čovečanstvo potopljeno u rimski jezik - element koji je trajao izvan samog rimskog naroda -, ljudsko biće se nalazi pod plaštom strane civilizacije.

E sad, ako su drugi uslovi posebno povoljni, onda ova situacija [ljudskog bića spolja proniknutog svime što proizilazi iz jezika] pruža uporište za bića tipa koji sam juče opisao, dozvoljavajući im da se inkarniraju u ljudskom biću. Ali posebno povoljan za ovaj proces inkarnacije je anglosaksonski element. To je zato što je to bio potpuno germanski narod koji je prešao na Zapad i zato što je germanski element snažno sačuvan u ovim ljudskim bićima koja su se manje stopila sa rimskim elementom od onih koje nazivamo latinskim narodima. Dakle, ovde u anglosaksonskoj rasi postoji mnogo fleksibilniji balans, i zbog toga, bića koja se ovde inkarniraju imaju mnogo više slobode, mnogo više prostora za kretanje, da tako kažem. U samim latinskim zemljama, oni bi bili krajnje ograničeni. Pre svega, međutim, mora biti jasno da ono što se može manifestovati u individualnim ličnostima zavisi od konfiguracija narodne psihologije poput ovih lako je puritanizam svakako predstavljao apstraktnu sferu verovanja, ovaj slobodniji element je bio posebno pogodan za usvajanje i razvoj anglosaksonske prirodno-naučne misli i za formiranje koncepta sveta i života na osnovu nje. Naravno, ovde nije kompromitovana celokupna čovečnost ljudskog bića; samo deo čovekovog bića je kompromitovan kroz inkorporaciju jezika, kroz inkorporaciju drugih elemenata ljudskog bića, što omogućava da se u ove ljude ovaploće bića kakva sam juče opisao.

Dozvolite mi da izričito kažem da se ovo o čemu govorim u ovom trenutku tiče samo određenih jedinstvenih pojedinaca koji su rasuti među masom drugih ljudskih bića. Ne odnosi se na nacije; ne odnosi se na velike mase ljudi, već samo na pojedince koji ipak imaju izuzetno jaku leadersku poziciju u regionima koje sam pomenuo. Ono što ta bića uglavnom zgrabe na Zapadu, a zatim obezbeđuju za ljudsko telo u koje inkarniraju, obezbeđuju određenu leadersku poziciju, to su telo i duša, a ne duh kome se poklanjaju manje pažnje.

Odakle, na primer, dolazi sva veličanstvena, ali jednostrana razrada teorije evolucije **Čarlsa Darvina?** (1) Ona dolazi iz činjenice da su kod Čarlsa Darvina telo i duša, a ne duh, bili posebno dominantni. On, dakle, i čoveka smatra samo po telu i duši, a zanemaruje duh i ono što od duha živi u duši. Svako ko bez predrasuda pogleda rezultate Darvinovog istraživanja shvatiće da je tu bilo prisutno nešto što nije bilo voljno da posmatra ljudsko biće s aspekta njegovog duha. 'Duh' je preuzet samo iz najnovije nauke, koja je međunarodna. Ali ono što je obojilo čitavu njegovu koncepciju o ljudskom biću bio je naglasak stavljen na telo i dušu i prezir prema duhu. U stvari, **najverniji učenici Vaseljenskog sabora 869** (2) bili su ljudi sa Zapada. Oni su u početku izostavili duh, uzimajući telo i dušu na način na koji su predstavljeni posebno u Darvinovim opisima, i jednostavno su stavili veštačku glavu na vrh kao duh, u materijalističkom načinu razmišljanja koji proizilazi iz nauke. I pošto su se ljudi, takoreći, stideli da od prirodnih nauka naprave univerzalnu religiju, ona je kao spoljni dodatak ostavljena da vodi sopstvenu apstraktnu egzistenciju, koja je opstala kao puritanizam i slično, ali nije imala veze sa tom kulturom stvarnog sveta. Vidimo kako su ovde, u izvesnom smislu, telo i duša preplavljeni apstraktnim naučnim duhom koji možemo jasno uočiti čak i u sadašnjosti.

Ali pretpostavimo da se desilo nešto drugo. Pretpostavimo da je ono što živi u jeziku, ono što živi u duhovnom svetu oblika četvrte postatlantske epohe, trebalo da bude jače. Šta bi onda nastalo? Pojavilo bi se snažno fanatično odbacivanje modernog

duha; i umesto da se istakne da je 'veštačka glava' prirodno-naučnih koncepata nadređena elementu telo-duša, stare tradicije će biti superponovane: u stvari, samo fizički element i duša bi se zaista kultivisali. Tada bismo mogli zamisliti da bi, na tako grub način, neki pojedinac mogao da radi na svemu što je samo telo i duša i da osmisli doktrinu koja je želela da razmatra samo telo i dušu; da za to spolja nije koristio nauku, već spoljašnji deo otkrovenja iz ranijeg vremena pretočenog u kasnije. A onda imamo **jezuitizam, imamo Ignjatija Loyola**.⁽³⁾ Možemo reći da, kao što su umovi poput Darvina nastali iz nužde od anglosaksonaca, Ignjatije Lojola je nastao iz kasnijeg romanizma.

Karakteristika ljudskih bića Zapada, o kojima ovde moramo da govorimo, jeste da se kroz njih u svetu osećaju ona duhovna bića koja sam juče opisao. Na istoku je ovo drugačije. Druga struja se kreće k istoku (vidi dijagram). Ali prvo ćemo videti nešto što izlazi iz starog Rima kao druga struja, koja ne nosi jezik, ali koja nosi celu tendenciju ustrojstva duše, tendenciju misli. Jezik ide dalje na Zapad i preko njega do nas dopiru sve pojave o kojima sam malopre govorio. Pravac misli se, pak, više kreće k **centru Evrope**. Ali ono se tu sjedinjuje sa onim što je tamo sa suštinskim germanskim elementom; odnosno izvesna želja da se bude jedno sa jezikom. Ali tu želju da se bude jedno sa jezikom moguće je održati samo dok su ljudi koji žive na tom jeziku zajedno. Kada su Goti, Vandali itd. krenuli na zapad, našli su se uronjeni u latinski element. Ovo 'biti jedno sa jezikom' ostalo je samo u centru Evrope. To znači da u srednjoj Evropi jezik nije posebno vezan za ljudska bića, ali je ipak čvršće povezan nego u slučaju rimskog naroda, koji je sada izgubljen, ali je preneo svoj jezik. Germanski narod ne bi mogao da prenese svoj jezik. Germanski narod ima svoj jezik kao nešto živo u sebi i nikada ga nije mogao ostaviti u nasleđe. Ovaj jezik može da nastavi da živi samo dok je povezan sa ljudskim bićem. Ovo je povezano sa celokupnom prirodom ljudskog ustrojstva onih naroda koji su se postepeno afirmisali u srednjoj Evropi. To ima za posledicu da su u centralnoj Evropi do izražaja došla ljudska bića koja nisu bila podesna da se takva bića inkarniraju, kao što je to bio slučaj na Zapadu. Ali, ipak, mogli su da budu zgrabljena. Bilo je sasvim moguće da će se bića tri tipa koje sam juče opisao afirmisati u vođama naroda srednje Evrope. Ali ovo takođe omogućava takvim ljudima da budu dostupni fenomenima koji se orijentalcima čine kao mašta. Ali kod ljudi iz Centra te imaginacije su tokom dana toliko blede da se pojavljuju samo kao pojmovi, kao ideje. Isto važi i za ono što vodi poreklo od onih bića koja se inkarniraju u ljudska bića i koja igraju tako važnu ulogu u pojedincima Zapada. Oni ovde ne mogu imati isti efekat, ali ipak daju čitavom ljudskom biću određenu tendenciju. Posebno je slučaj sa ljudima iz Centra da je tokom vekova bilo gotovo nemoguće da se bilo koji pojedinac koji je postigao bilo kakav značaj spase od inkarnacije duhova Zapada, s jedne strane, i od duhova Istoka s druge strane. To je uvek izazivalo neku vrstu raskola kod ovih ljudi.

Da bismo opisali ova ljudska bića [iz Centra] u njihovoj pravoj prirodi, možemo reći: Kada su bili budni, na njih je delovalo nešto od napada duhova Zapada, što je uticalo na njihove želje, njihove instinkte, živelo u njihovoj volji, i kočio ga. Kada su ovi pojedinci spavali, kada su astralno telo i 'ja' bili odvojeni, u njima su se afirmisala bića koja su mnogo puta nesvesno radila u ljudskim bićima Istoka, pojavljujući se u imaginacijama. A potrebno je samo izabrati ličnost veoma karakterističnu za

civilizaciju Centra i moći ćete da dotaknete – gotovo, takoreći, sopstvenim rukama – činjenicu da je ovo kako sam ga opisao. Treba samo uzeti **Getea. Fausta ili Jevrejina lualicu**. A onda se vidi kako je, s druge strane, Gete postigao spokojnu unutrašnju jasnoću, pošto je u njemu dominirao element Istoka koja teži samo duhu i duša je preovladala u njemu, bio je prožet ovim elementom volje. Vidite kako se u starosti okreće, u Drugom delu Fausta, više k imaginaciji. Ali, ipak, tamo postoji rascep. Teško je pronaći most između stila Prvog dela Fausta i stila Drugog dela.

I pogledajte samog Getea živog, kako raste iz nagona Zapada; da ga, takoreći, muče duhovi Zapada i da se kao mlad teži onim što, uostalom, sadrži i mnogo Zapada: gotičkim stilom. Ali ovde se javlja napor k duhovima prošlosti, k onim duhovima koji su delovali u Grčkoj – a takođe, posebno, u gotičkom stilu – ali koji su, ipak, u osnovi bili naslednici onih duhova koji su nekada inspirisali orijentalnu stil u vreme kada je dostigao svoju veliku antičku mudrost. I ulazeći u deladu 1780-ih vidimo kako on više ne može da podnese duhove Zapada, kako ga muče. I pokušava da izbalansira ovo tako što ćete se preseliti na jug da bi tamo apsorbovao ono što može doći s druge strane. To je upravo ono zbog čega vodeće ličnosti Centra – a i ostala ljudska bića, naravno, prate ove vođe – koje daj svoj karakterističan pečat. Ljudska bića Centra su se na taj način posebno pripremila za izlazak na isticanje jedine stvari koja je važna za celokupnu evoluciju čovečanstva. Ovo se najbolje može posmatrati u umu poput **Hegelovog**. Ako uzmete Hegelovu filozofiju, naći ćete – ja sam to ovde često pominjao – da se ta filozofija u svakom pogledu razvija k duhu. Ipak, nigde u Hegelu ne nalazite ništa što bi prevazilazilo život fizičkog čula. Umesto pravog učenja o duhu, nalazite logičku dijalektiku kao prvi deo njegove filozofije. Njegova filozofija prirode nije ništa drugo do zbir apstrakcija onoga što naseljava samo ljudsko biće; a nalazite ono što se odupire čime bi trebalo da se bavi psihologija predstavljena u trećem delu Hegelove filozofije. Ali ono što iz toga proizlazi nije ništa drugo do ono što ljudsko biće živi između rođenja i smrti, što se zatim sabija u istoriju. Nigde kod Hegela nije reč o tome da večno u ljudskom biću nastaje pre rođenja ili posle smrti. Niti se igde može naći njegovo opravdanje.

To je jedino čemu ljudska bića, najistaknutija ljudska bića Centra, pridaju težinu: činjenici da je ljudsko biće, kako ovde živi između rođenja i smrti, sastavljeno od tela, duše i duha. Za ljudska bića čulnog sveta, za naš fizički svet, duša i duh moraju biti manifestovani od strane ovih ljudi iz Centra.

Čim krenemo ka istoku, nalazimo da preovlađuju duša i duh, kao što su na Zapadu uglavnom telo i duša. Stoga je ovaj rast imaginacija je prirodan i čak i ako ne dođu do svesti, one i dalje deluju u svesti. Celokupna (Anlage) sklonost razmišljanju u ljudskom biću Istoka je takva da teži k imaginacijama: čak i ako se, ponekad, ove imaginacije uzimaju kroz apstraktne pojmove, kao kod **Solovjeva.(4)**

A **treći krak** se proteže od Rima k severu i istoku kroz Vizantiju (vidi dijagram). Ono što je bilo ujedinjeno, iako haotično, u Rimu, sada je donekle podeljeno na tri odvojena ogranka. Razilazi se i seli na Zapad, gde se novi element ekonomije uspostavlja kao nešto posebno primereno novoj eri, pronalazeći dozu srodnosti sa prirodnim naukama. Takođe se kreće k istoku i napreduje od prastare iskonske mudrosti k dekadenciji. **Tu se razvija duhovno, na religiozni način.** Sve se ovo

dešava, naravno, paralelno. A prema Centru se razvijaju političko-militaristički, građansko-pravosudni aspekti, koji se, naravno, šire i u različitim sferama. Ali moramo uzeti u obzir karakteristične grane.

Što idemo dalje na istok, sve više vidimo kako narod Istoka nije vezan za svoj jezik na isti način kao što su to germanski narodi. Germanski narodi zaista žive na svom jeziku sve dok ga imaju. Dovoljno je proučiti čudan tok germanskog čovečanstva srednje Evrope. Pogledajte **dve grane germanskog stanovništva** koje su se preselile, na primer, **prema Mađarskoj u region Zipser; kao Švabe u Banat; kao Siebenburger Saksonci prema Transilvaniji**. Na svim ovim mestima to je, ako mogu tako da kažem, više kao nestajanje stvarnog jezičkog elementa. Svugde, ovi ljudi dopuštaju sebi da ih apsorbuje [strani] jezik u kome se stapaju. Bilo bi veoma interesantno etnološko istraživanje videti kako se za relativno kratko vreme tokom poslednje dve trećine 19. veka nemački element u okolini Beča povukao, preplavio. Ovo bi bilo opipljivo očigledno ako bi se na ovu stvar sagledalo sa razumevanjem. Videlo se kako je nemački element veštački način evoluirao u mađarski, a prema slovenskom prirodno.

Na Istoku, ljudsko biće je blisko povezano sa svojim jezikom. **U jeziku živi element duše-duha**. Ovo se često zanemaruje. Ljudsko biće Zapada živi u jeziku na potpuno drugačiji način — na radikalno drugačiji način — od čoveka Istoka. Ljudsko biće Zapada živi u svom jeziku kao u haljini; ljudsko biće Istoka živi u svom jeziku kao u sebi. Zato je ljudsko biće Zapada moglo da usvoji naučno-prirodnu viziju života, moglo je da je pretoči u svoj jezik, koji je samo posuda. Naučni pogled na svet Zapada nikada neće naći uporište na Istoku jer jednostavno ne može da uđe u jezike Istoka. Istočni jezici to odbacuju; oni ne prihvataju pogled na svet nauke (5) radeći na sebi lako je, kod Tagore sve ovo prožeto koketnošću, vidi se, ipak, kako se čitava priroda njegovog postojanja sastoji u iskustvu snažnog uticaja zapadnog pogleda na svet, a zatim, živeći u jeziku, trenutno odbacivanje od toga

U sve ovo je uvaljeno ljudsko **biće Centra**. Morao je da asimiluje sve što je doživeo na Zapadu, ali to nije upijao tako duboko kao Zapadnjak; ulio je u to ono što je takođe dolazilo sa Istoka. Otuda i fleksibilniji balans u Centru; ali otuda i unutrašnja borba, dualnost u individualizaciji duša ljudskih bića Centra. Napor da se pronađe harmonija, ravnoteža iz ove dualnosti, koja je tako klasično, tako veličanstveno, prikazana u **Šilerovim pismima** o estetskom obrazovanju, ono razuma — jasno ukazuje na ovu dualnost. Ali **može se ukazati na nešto mnogo dublje**. Vidite, kada se pogleda na Zapad, u narodu se uglavnom nalazi izvesna sklonost k usvajanju prirodno-naučnog načina razmišljanja, koji je tako jedinstven za ekonomski život. Pokazao sam vam kako je ovaj naučni način razmišljanja čak ušao u psihologiju. Tamo je u potpunosti usvojen. I tu je puritanizam živeo kao apstraktni dodatak (Einschlag), kao nešto što nema nikakve veze sa stvarnim spoljašnjim životom, nešto što se, takoreći, zaključava u kuću duše, nešto što ne dozvoljava da bude dodirnut stranom kulturom.

Priroda onoga što se razvija na Zapadu je takva da možemo reći: ovde postoji težnja da se upije u sebe sve što je ljudskom razumu dostupno u onoj meri u kojoj je vezano za telo i dušu. Sve ostalo — **puritanizam** — samo je nedeljna tunika onoga

što telo jeste, što je dostupno razumu. Otuda **deizam**, taj iscedeni limun religioznog pogleda na svet, u kome nije ostalo ničeg više od Boga već samo bajka o uopštenom, potpuno apstraktnom kosmičkom prvom uzroku. Rezon, vezan za telo i dušu, to je ono što se ovde afirmiše.

Ako idete na istok, za takvu racionalnost uopšte nema razumevanja. Ovo već počinje u Rusiji. Jer **da li Rus ima razumevanja** za ono što se na Zapadu naziva racionalnim? Hajde da se ne zavaravamo ovde. Rus ne razume ni najmanje ono što se na Zapadu naziva racionalnošću. Rus je otvoren za ono što bi se moglo nazvati otkrovenjem. U osnovi, on uzima kao sadržaj svoje duše sve ono što mu dolazi putem svojevrsnog otkrovenja. Razum — čak i kada izgovori reč, kopirajući je od zapadnih ljudskih bića — je nešto o čemu on ništa ne razume; odnosno ne oseća u ovoj reči ono što osećaju zapadnjaci. Ali ono šta se može osetiti kada se govori o otkrovenjima, o spuštanju istina iz natčulnih svetova na ljudska bića, to on dobro razume. Zbog prirode onoga što se govori na Zapadu – a puritanizam je zaista dobar dokaz za to – vidi se da po prirodi nema ni najmanjeg razumevanja onoga što se mora nazvati odnosom Rusa – a još više orijentalnog, azijskog ljudskog bića — opšteg odnosa ljudskog bića sa duhovnim svetom. Na Zapadu za ovo nema ni najmanjeg razumevanja. Jer ovo je nešto sasvim drugačije od onoga što se daje kroz razum. To je nešto što, izlazeći iz duha, zahvata čoveka i impregnira ga na živ način kao azijskog ljudskog bića — opšteg odnosa ljudskog bića sa duhovnim svetom.

A u srednjoevropskom ljudskom biću situacija je sledeća: kako se približavala peta postatlantska epoha — oko 10., 11. i 12. veka (to je tada bio 15. vek) — izuzetni duhovi srednje Evrope suočili su se sa ogromnim pitanjem, pitanje koje im je postavljeno kao ljudima koji se nalaze između Zapada i Istoka, Zapada koji ih je gurao ka razumu i Istoka koji ih je gurao ka otkrovenju. Dovoljno je sa ove tačke gledišta proučavati kasniju sholastiku, blistavo doba srednjovekovnog duhovnog razvoja. Dovoljno je proučavati, sa ove tačke gledišta, duhove kao što su **Alberto Magno (6)**, **Toma Akvinski (7)** **Duns Escoto (8)** i tako dalje. Uporedite ih sa duhovima poput **Rodžera Bekona (9)** — mislim na najstarijeg, koji je bio više orijentisan ka Zapadu — i videćete da se za duhove kasnije srednjoevropske **sholastike**, iz zajedničkog rada onoga što je pritiskalo sa Zapada, postavilo veliko pitanje kao što je razum i šta je to pritiskalo sa Zapada. Orijent kao otkrovenje. Taj pritisak dolazio je, s jedne strane, od onih duhova koji su hteli da preuzmu ljudsko telo i dušu preko volje i od onih duhova, s druge strane, koji su, na Istoku, želeli da preuzmu duh i dušu kroz imaginaciju. Odatle je proizašlo načelo sholastičkog učenja da su oba valjana: razum s jedne strane i otkrovenje s druge. Razum za sve na zemlji koji se može steći čulima i otkrivanjem natčulnih istina koje se mogu izvući samo iz Biblije i tradicije hrišćanstva. Hrišćanska sholastika srednjeg veka shvata se kada se njeni najistaknutiji duhovi doživljavaju kao oni u kojima su se spojili razum Zapada i otkrovenje Istoka. Oba uticaja su delovala u ljudskom biću i u srednjem veku su mogli da se ujedine samo osećajući rascep, dualnost u sebi.

Na tom visokom mestu u maloj kupoli (10) gde treba da prikaže germanski element svojim dualizmom, elementi ovog dvojstva se vide kako se sudaraju jedni s drugima u crveno-žutoj i crno-smeđoj, crveno-žutoj otkrovenja i crno-braon razuma. Vidite

tamo, osećano u boji, otkriveno kroz boju, ono što je inspirisalo i delovalo kroz različite ljudske kulture i tako dospelo do ljudskog bića.

Dakle, mogli bismo reći da ono što sada imamo, raštrkano po civilizovanom svetu, na **Zapadu preuzima ekonomski život**, element koji je zaista nastao tek u modernim vremenima. Jer ekonomski život nikada u ranijim vremenima nije bio tako aktuelna tema kao danas. U stvari, to je prikladno za naše vreme. Umesto toga, državni i politički poslovi već jenjavaju. I ono što je osnovano u poslednjoj trećini devetnaestog veka kada je Nemačko carstvo uzelo u sebe ovaj bleđi element starog Rima i zbog njega propalo. To je već u početku bilo tačno u načinu na koji je bilo strukturisano, ali još više u načinu na koji je kasnije razvijeno. U osnovi, ovo nemačko carstvo nije bilo ništa drugo do nastavak građansko-sudskog, političkog elementa, koji se isticao u organizovanju svega; u stvari, imao je velike organizacione genije. Ali je takođe želeo da preuzme ekonomski život bez da je imao neke ekonomske misli. Za sve što je privreda činila u ovoj imperiji, sve više je htela da sklizne pod kišobran države. **Militarizam**, na primer, koji je u osnovi nastao u Francuskoj, a takođe i u Švajcarskoj, ali koji je imao veoma različite oblike, bio je „politizovan“ (verstaatlicht), da tako kažem, u srednjoj Evropi. Srednja Evropa, dakle, nije mogla da preduzme ni ekonomski ni duhovni život istinski živ sam po sebi i koji izvire iz sopstvenih korena. **Anti-duhovnost** koja se u poslednje vreme organizovala u srednjoj Evropi **je najstrašnije vrste!** Vidimo da sve što se tiče duhovnog života sve više postaje deo političke države. I tako se desilo da u srednjoj Evropi u drugoj deceniji 20. veka nije ostao nijedan pojedinac koji je pisao o istoriji ili slično osim kao „političar“. Sve što je izašlo sa univerziteta nije bila činjenična istorija već partijska mudrost, jasno politički obojena. A još dekadentniji je duhovni život koji potiče iz dalekih vremena na Istoku. Pomešala se sa potopom Zapada, Centra, u merama Petra Velikog sa zavičajnom duhovnošću koja je već bila u opadanju, izražavajući se u panslavizmu, u slovenofilstvu. I to je konačno dovelo do stvaranja sadašnjih uslova iz kojih želi da izađe novi duh, jer je stari potpuno propao.

Tako vidimo, rasuto po celom svetu, novi ekonomski, pravni i politički život koji se **bliži kraju**, i duhovni život koji je došao kraju.

Na Zapadu vidimo kako je politički element potpuno apsorbovan u ekonomiju i da duhovni element, ako se zanemari nestvarnost puritanizma, postoji samo u formi prirodne nauke. U Centru smo imali ostarelu državu koja je pokušavala da apsorbuje i ekonomiju i duhovni život i zbog toga nije mogla da preživi. A na Istoku nemamo ništa osim umirućeg duha drevnih vremena koji Zapad pokušava da podstakne raznim merama. Nije bitno da li mu je sudio Petar Veliki ili Lenjin, ono što želi da dođe sa Zapada pokreće leš istočnog duha. Spasenje je u tome da se jasno vidi da novi duh mora da prožima čovečanstvo.

Ovaj novi duh, koji se ne nalazi na Istoku, već samo na Zapadu, **mora da stavi rame uz rame ekonomski, politički i duhovni život**, koje su veoma različiti jedan od drugog. Tada se ekonomski život Zapada, za koji je Zapad posebno organizovan kroz svoje prirodne kvalitete, može upotpuniti političkim i duhovnim životom. Tada Centar može, ako je antropozofski orijentisan, da pored svog političkog života, koji

će biti unapređen po sasvim drugačijim principima nego u prošlosti, preuzima i ekonomski i duhovni život. A onda Orijent ponovo može da urodi plodom. Istok će razumeti duhovni život koji cveta na Zapadu samo ako se uvede na pravi način. Čim prestanu da se stvaraju veštačke barijere koje ne dozvoljavaju kretanje istinski antropozofski orijentisanog duhovnog života Zapada; čim mu bude dozvoljeno da pređe na istok, tamo će biti shvaćen, čak i ako uđe u početku kroz takve koketne duhove kao što su **Rabindranat Tagore** ili drugi. Stvar je u tome da je prirodnu nauku kao takvu Istok odbacio. Ali ta nauka prosvetljena istinskom duhovnošću, koju smo hteli da predstavimo ovde na našim kursevima u Slobodnoj školi duhovnih nauka, takođe će biti ponovo uzeta na Istoku sa velikim žarom. Istok će tada imati veliko razumevanje za samostalan duhovni život.

Preveo

Mr Đorđe Savić,

Pančevo, 2023.